

महाराष्ट्रची संक्षिप्त सांख्यिकी
२००४

**HANDBOOK OF BASIC STATISTICS
OF MAHARASHTRA STATE
2004**

सांख्यिकी संचालनालय, महाराष्ट्र शासन, मुंबई
DIRECTORATE OF ECONOMICS & STATISTICS,
GOVERNMENT OF MAHARASHTRA, MUMBAI

Website - <http://des.maharashtra.gov.in>

महाराष्ट्राची संक्षिप्त सांख्यिकी

२००४

**HANDBOOK OF BASIC STATISTICS
OF MAHARASHTRA STATE**

2004

किंमत:- ४०८/-
Price:- 408/-

अर्थ व सांख्यिकी संचालक
महाराष्ट्र शासन, मुंबई

The Director of Economics and Statistics
Government of Maharashtra, Mumbai

प्रस्तावना

‘महाराष्ट्राची संक्षिप्त सांख्यिकी’ ही पुस्तिका २००४ या संदर्भवर्षासाठी तयार करण्यात आली असून या मालिकेतील हा चव्वेचाळिसावा अंक आहे. महाराष्ट्र राज्यासंबंधी विविध सामाजिक व आर्थिक विषयांवरील उपलब्ध असलेली अद्ययावत आकडेवारी थोडक्यात सादर करणे हा या पुस्तिकेचा मुख्य उद्देश आहे. अद्ययावत माहिती देण्याच्या प्रयत्नांमुळे पुस्तिकेत काही ठिकाणी अस्थायी आकडेवारी देण्यात आली आहे.

२. या प्रकाशनातील सुरुवातीच्या तक्त्यांत महाराष्ट्र राज्य व भारत यांची सामाजिक व आर्थिक बाबींची तुलनात्मक माहिती देण्यात आली आहे व शेवटच्या तक्त्यांत राज्याच्या सामाजिक व आर्थिक प्रगतीबाबतच्या काही निवडक निर्देशकांचे कल समाविष्ट करण्यात आले आहेत.

३. ही पुस्तिका तयार करण्याच्या कामी राज्य शासनाचे व भारत सरकारचे विविध विभाग, तसेच निमसरकारी संस्था यांचे जे सहकार्य मिळाले, त्याबद्दल आभारी आहे.

४. ही पुस्तिका महाराष्ट्राच्या माहितीकरिता संदर्भ म्हणून उपयुक्त होईल अशी आशा आहे.

मुंबई,

दिनांक : मे, २००७

द.रा.भोसले

अर्थ व सांख्यिकी संचालक

मुंबई

PREFACE

This issue of 'Handbook of Basic Statistics of Maharashtra State' for the year 2004 is the 44th in the series. The main object of this booklet is to present up-to-date statistical data on various socio-economic aspects of State Economy in a concise form. In attempting to give up-to-date information, provisional figures have been presented in respect of some items in this issue.

2. For comparison of the socio-economic aspects of the State with those of India, the relevant data for India have also been simultaneously depicted in the tables prior to the main tables. Data on the trends of some selected socio-economic indicators are presented at the end of this booklet.

3. The co-operation extended by various departments of the State Government, Central Government and autonomous organisations in bringing out this publication is gratefully acknowledged.

4. The booklet, it is hoped, will be useful as a ready reference.

Mumbai,
Dated : May, 2007

D.R. BHOSALE
Director of Economics and Statistics,
Mumbai

महाराष्ट्राची संक्षिप्त सांख्यिकी २००४
HANDBOOK OF BASIC STATISTICS OF MAHARASHTRA STATE
2004

(वर्ष ४४)

अनुक्रमणिका/CONTENTS

[Vol. XLIIII]

विषय	पृष्ठ Page	Subject
प्रस्तावना		Preface
दृष्टिक्षेपात महाराष्ट्र राज्य —		Maharashtra State at a glance —
(I) सामान्य माहिती	1	General information
(II) भारताशी तुलना	2	Comparison with India
1. हवामान		<i>Climate</i>
1.1. निवडक केंद्रांतील कमाल व किमान तापमान, पावसाचे दिवस आणि वार्षिक पाऊस	10	Maximum and minimum temperture, rainy days and annual rainfall at selected centres
2. क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्या		<i>Area and Population</i>
2.1. पुरुष, स्त्रिया व कुटुंबे यांची जिल्हावार संख्या	12	Districtwise number of males, females and households
2.2. जिल्हावार ग्रामीण व नागरी लोकसंख्या	14	Districtwise rural and urban population
2.3. जिल्हावार क्षेत्रफळ आणि लोकसंख्येची घनता	16	Districtwise area and density
2.4. जिल्हावार साक्षरतेचे प्रमाण (टक्के)	18	Districtwise percentage of literacy
2.5. १९०१ पासून लोकसंख्येतील दशवार्षिक बदल	20	Decadal variation in population since 1901
2.6. नगरांच्या लोकसंख्या-गटानुसार नागरी लोकसंख्या	21	Urban population by population size-class of towns
2.7. घरती असलेल्या खेड्यांचे लोकसंख्येनुसार वर्गीकरण	22	Classification of inhabited villages according to population
2.8. एक लाख किंवा अधिक लोकसंख्या असलेली शहरे/शहर संकुले	28	Cities/Urban Agglomerations with population of 1,00,000 or above
2.9. काम करणाऱ्यांचे व न करणाऱ्यांचे वर्गीकरण	31	Classification of workers and non-workers
2.10. काम न करणाऱ्या व्यक्तींचे कार्यप्रकारानुसार वर्गीकरण	32	Classification of persons not at work by type of activity
2.11. अनुसूचित जाती आणि जमाती यांची लोकसंख्या	34	Population of scheduled castes and scheduled tribes
2.12. महाराष्ट्र राज्यातील अपंगांची प्रकारानुसार संख्या	36	Disabled population in Maharashtra State by type of disability
2.13. वयोगटानुसार लोकसंख्या	38	Population according to age groups

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
2.14 धर्मानुसार लोकसंख्या	40	Population by religion
2.15 २०२६ पर्यंतची वार्षिक अंदाजित लोकसंख्या	41	Annual estimates of population upto 2026
2.16 स्थलांतराच्या कारणानुसार स्थलांतरित स्त्री-पुरुष	42	Migrants by sex and reason for migration
2.17 पूर्वीच्या राहण्याच्या ठिकाणानुसार स्थलांतरित स्त्री-पुरुष	43	Migrants by sex and place of last residence
2.18 कुटुंबे व त्यांतील व्यक्तींची बोलण्याच्या प्रमुख भाषेनुसार संख्या	47	Households and household population by languages mainly spoken
3. शेती		
3.1 जमिनीचा वापर	48	Land utilisation
3.2 जिल्हावार लागवडीलायक क्षेत्र आणि लागवड केलेले क्षेत्र	49	Districtwise culturable area and cultivated area
3.3 प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र आणि त्यांचे उत्पादन	51	Area and out-turn of principal crops
3.4 जिल्हावार प्रमुख पिकांखालील क्षेत्र व त्यांचे उत्पादन	52	Districtwise area and out-turn of principal crops
3.5 प्रमुख पिकांच्या उत्पादनांचे निर्देशांक	60	Index numbers of production of principal crops
3.6 मृदू संधारण, जमीन सुधारणा इत्यादी योजनांखालील प्रगती	62	Progress under soil conservation and land development, etc.
3.7 रासायनिक खतांचे वाटप	63	Distribution of chemical fertilisers
3.8 शेतीची अवजारे	64	Agricultural implements
3.9 वीज, पुरवठा केलेले शेतीपंप	65	Agricultural pumps energised
3.10 महाराष्ट्रातील एकूण वहित धारण जमिनी, त्यांचे क्षेत्र व सरासरी क्षेत्र	67	Number, area and average size of operational holdings in Maharashtra
3.11 पूर्ण झालेले पाटबंधारे प्रकल्प, त्यांची निर्मित सिंचनक्षमता व प्रत्यक्ष सिंचित क्षेत्र	68	Irrigated projects completed, irrigation potential created and actual irrigated area
3.12 शासनाचे कार्यान्वित झालेले जलविद्युत् प्रकल्प	69	Government hydro-electrical projects commissioned
4. पशुसंवर्धन		
Animal Husbandry		
4.1 पशुधन	70	Livestock population
4.2 जिल्हावार पशुधन	74	Districtwise livestock population
4.3 पशुसंवर्धनासंबंधीची संकीर्ण माहिती	76	Miscellaneous statistics relating to animal husbandry
4.4 शासकीय व सहकारी क्षेत्रांतील दुग्ध शाळांमार्फत झालेले दुग्धाचे संकलन व वितरण	78	Collection and distribution of milk by dairies in Government and Co-operative sectors
4.5 दुग्धजन्य पदार्थांची उत्पादने व दुग्ध शीतकरण केंद्रे	79	Milk products and milk chilling centres

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
5. मत्स्यव्यवसाय		Fisheries
5.1. विविध खारवण आवारांत झालेली माशांची आवक, खारवण्यासाठी झालेला मिठाचा वापर आणि खारवलेले मासे	80	Quantity of fish brought for curing, salt issued and fish cured
5.2. मत्स्यव्यवसायासंबंधीची संकीर्ण माहिती	81	Miscellaneous statistics relating to fisheries
5.3. मासळीच्या प्रकारानुसार सागरी मत्स्योत्पादन	83	Varietywise marine fish production
5.4. मत्स्योत्पादनाचा वापर (सागरी व भूजल)	85	Disposition of fish catch (Marine and inland)
6. वने		Forests
6.1. वनव्याप्त क्षेत्रांचे वर्गीकरण	86	Classification of forest areas
6.2. मुख्य आणि गौण वनोत्पादन	87	Major and minor forest produce
7. उद्योग आणि खाणकाम		Industry and Mining
7.1. चालू कारखान्यांचे कामगारांच्या संख्येनुसार वर्गीकरण	88	Classification of working factories according to working strength
7.2. उद्योगांच्या प्रमुख गटानुसार कारखान्यांची व त्यांतील कामगारांची दैनिक सरासरी संख्या	89	No of factories and average daily employment there in according to major groups of industries
7.3. जिल्हावार चालू कारखाने आणि त्यांतील कामगारांची दैनिक सरासरी संख्या	91	Districtwise No. of working factories and average daily No. of workers
7.4. उद्योग गटानुसार उत्पादक भांडवल, उत्पादन आणि मूल्यवृद्धी	93	Productive capital, output and value added according to Industry Groups
7.5. सुती कापड गिरण्यांतील सरासरी गैरहजेरी (टक्के)	95	Average percentage of absenteeism in the cotton textile industry
7.6. औद्योगिक विवाद	96	Industrial disputes
7.7. कापड उद्योगाची माहिती (गिरणी विभाग)	97	Working of cotton textile industry (Mill sector)
7.8. खनिज उत्पादन	98	Mineral production
7.9. औद्योगिक उत्पादन	99	Industrial production
8. बीज		Electricity
8.1. विजेची स्थापित क्षमता, उत्पादन आणि वापर	100	Installed capacity, generation and consumption of electricity
8.2. विद्युतीकरण झालेल्या नगरांची व खेड्यांची संख्या	101	No. of Towns and villages electrified

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
9. संयुक्त भांडवली संस्था		Joint Stock Companies
9.1. ३१ मार्च २००४ रोजी चालू असलेल्या संयुक्त भांडवली संस्था	103	Number of joint stock companies as on 31st March 2004
10. बँका		Banks
10.1. बँक कार्यालये असलेल्या ठिकाणांचा व बँक कार्यालयांची जिल्हावार संख्या	105	Districtwise no. of places having banking offices & number of banking offices
11. सहकार		Co-operation
11.1. संस्था, समासंघी संख्या, खेळते भांडवल, कर्जाऊ दिलेल्या रकमा आणि मालाचा उलाढाल	107	Societies, membership, working capital, advances and turnover
12. परिवहन आणि दळणवळण		Transport and Communications
12.1. रस्त्यांचे प्रकार व पृष्ठभागानुसार रस्त्यांची लांबी	108	Road length according to types of road and surface
12.2. महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाची वाहतूकविषयक आकडेवारी	109	Operational statistics of Maharashtra State Road Transport Corporation
12.3. वापरात असलेली मोटार वाहने	110	Motor vehicles in operation
12.4. परिवहनाची व इतर वाहने	111	Transport and non-transport vehicle
12.5. वाहन चालकांचे व्यावसायिक व बिगर-व्यावसायिक परवाने	112	Professional and non-professional driving licences
12.6. लोहमार्गाची लांबी	113	Railway route length
12.7. डाक कार्यालये व तार कार्यालयांची संख्या	114	Number of post offices and telegraph offices
13. जहाज वाहतूक		Shipping
13.1. मुंबई बंदरात प्रवेश केलेल्या जहाजांची संख्या व वजन	115	Number and tonnage of vessels entered in Mumbai Port
13.2. मुंबई बंदरामध्ये गोद्या आणि बंदरे येथून हाताळलेला माल	116	Cargo handled at the docks and Port in Mumbai Port
13.3. निवडक गोंग बंदरांतून हाताळलेला (आयात व निर्यात) माल	117	Cargo (imports and exports) handled at the selected minor ports
13.4. गोंग बंदरांतून होणारी प्रवासी वाहतूक	118	Passenger traffic at the minor ports
14. देशांतर्गत व्यापार		Inland Trade
14.1. महाराष्ट्राचा देशातील इतर राज्यांशी झालेला व्यापार	119	Inland Trade of Maharashtra

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
15. शिक्षण		Education
15.1. शिक्षणाच्या प्रकारानुसार संस्थांचे व विद्यार्थ्यांचे वर्गीकरण	121	Institutions and enrolment by type of education
15.2. जिल्हावार प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षण	124	Districtwise primary and secondary education
15.3. शासकीय व अशासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांची संख्या व प्रशिक्षणार्थींच्या प्रशिक्षणार्थींच्या मंजूर जागा	126	Number of Government and Non-Government industrial training institutions and seats sanctioned
15.4. शासकीय व अशासकीय औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थांच्या अंतिम परीक्षांचे निकाल	127	Results of the final examinations of Government and non-Government Industrial Training Institutes (I.T.I.s)
15.5. शिकाऊ उमेदवारांची वर्गवारी	128	Classification of apprentice trainees
15.6. माध्यमिक व उच्चमाध्यमिक तांत्रिक शाळा व विद्यार्थी संख्या	129	Secondary and higher secondary technical schools and students
15.7. तांत्रिक आणि व्यवसाय अभ्यासक्रम प्रकारानुसार संस्था व त्यांतील प्रवेशक्षमता	130	Technical and vocational institutes according to type of syllabus and their intake capacity
15.8. प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम शिकविणाऱ्या शासकीय व अशासकीय संस्था व त्यांतील विद्यार्थ्यांची प्रवेशक्षमता	132	Number of Government and non-Government institutions teaching certificate course and their intake capacity
16. जीवनविषयक आकडेवारी		Vital Statistics
16.1. निरनिराळ्या पद्धतीनुसार कुटुंब नियोजन करणाऱ्यांची जिल्हावार संख्या	134	Districtwise number of persons using various family planning methods
16.2. नमुना नोंदणी पद्धतीने काढलेले जन्म, मृत्यू व बालमृत्यू दर	136	Birth, Death and Infant Mortality Rates by Sample Registration System
16.3. महाराष्ट्र राज्यातील उपलब्ध वैद्यकीय सुविधा	137	Medical facilities available
17. पोलीस आणि गुन्हे		Police and Crimes
17.1. पोलीस स्टेशने आणि पोलिसांची संख्या	138	Police stations and police force
17.2. इंडियन पिनल कोडवरील झालेले दखलपत्र गुन्हे (गुन्हांचे प्रयत्न धरून)	139	Cognizable offences (including attempts) under Indian Penal Code
18. कारागृहे		Prisons
18.1. कारागृहांची व कैद्यांची संख्या	140	Number of prisons and convicts

विषय	पृष्ठ PAGE	Subject
19. घरबांधणी		Housing
19.1. घरांची वापरानुसार केलेली वर्गवारी	141	Classification of houses according to use
19.2. वापरातील खोल्यांच्या संख्येनुसार कुटुंबांचे वर्गीकरण	143	Classification of households according to rooms occupied
19.3(A) राहत्या घराच्या छप्पासाठी वापरलेल्या प्रमुख साधनांनुसार कुटुंबांचे वर्गीकरण	144	Classification of households by predominant material of roof of house occupied
19.3(B) राहत्या घराच्या भिंतीसाठी वापरलेल्या प्रमुख साधनांनुसार कुटुंबांचे वर्गीकरण	144	Classification of households by predominant material of walls of house occupied
19.4. बेघर व संस्थांत राहणारे लोक	146	Houseless and institutional population
19.5. खोल्यांच्या संख्येनुसार कुटुंबांची संख्या	148	Households by number of rooms occupied
20. स्थानिक स्वराज्य संस्था		Local Bodies
20.1. ग्रामपंचायतीची व्याप्ती, स्वनिर्मित उत्पन्न आणि खर्च	152	Coverage, self-raised income and expenditure of Village Panchayats
20.2. नगरपरिषदांबाबत माहिती	153	Constitution of Municipal Councils
20.3. महानगरपालिकांबाबत माहिती	155	Constitution of Municipal Corporations
20.4. नगरपरिषदांचे व महानगरपालिकांचे उत्पन्न व खर्च	156	Income and expenditure of Municipal Councils and Municipal Corporations
20.5. जिल्हा परिषदांचे उत्पन्न आणि खर्च	158	Income & expenditure of Zilla Parishads
20.6. स्थानिक संस्थांची प्रकारानुसार संख्या	160	Local Bodies by types
21. सार्वत्रिक निवडणुका		General Elections
21.1. सार्वत्रिक निवडणुकांचे निकाल	161	Results of general elections
21.2. उमेदवारांचे पक्ष संलग्नतेनुसार वर्गीकरण	162	Candidates according to party affiliations
22. किंमत निर्देशांक		Price Indices
22.1. अखिल भारतीय धाऊक किंमतीचे निर्देशांक (नवीन मालिका)	163	All India wholesale price index numbers (New Series)
22.2. कामगारांकरिता ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक (नवीन मालिका)	164	Consumer price index numbers for working class (New Series)
22.3. महाराष्ट्रातील ग्रामीण भागातील निवडक जीवनावश्यक वस्तूंच्या ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक	166	Consumer price index numbers for selected essential items for rural Maharashtra
22.4. महाराष्ट्रातील नागरी भागातील निवडक जीवनावश्यक वस्तूंच्या ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक	167	Consumer price index numbers for selected essential items for urban Maharashtra

विषय	पृष्ठ Page	Subject
22.5. निवडक केंद्रांमधील नागरी श्रमिकेतर कर्मचाऱ्यांकरिता ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक	168	Consumer price index numbers for urban non-manual employees at selected centers
22.6. महाराष्ट्रातील शेतमजुरांकरिता ग्राहक किंमतीचे निर्देशांक	169	Consumer price index numbers for agricultural labourers in Maharashtra
23. रोजगार		Employment
23.1. काम करणाऱ्यांचे (शेतीव्यतिरिक्त) औद्योगिक गटानुसार वर्गीकरण	170	Industrial classification of persons at work (other than cultivators)
23.2. काम करणाऱ्यांचे (शेतीव्यतिरिक्त) व्यवसायानुसार वर्गीकरण	171	Occupational classification of persons at work (other than cultivators)
23.3. रोजगार व स्वयंरोजगार मार्गदर्शन केंद्रांसंबंधित माहिती	172	Employment and Self-employment guidance centre statistics
23.4. राज्य शासकीय व निमशासकीय कर्मचारी	173	State Government and Semi Government employees
23.5. श्रेणी व सामाजिक गटानुसार राज्य शासकीय व निमशासकीय कर्मचारी	175	Class and Social groupwise State Government and Semi Government employees
23.6. सार्वजनिक क्षेत्रातील रोजगार	176	Employment in public sector
23.7. दुकाने व व्यापारी संस्था अधिनियमाखाली नोंदलेल्या संस्थांतील रोजगार	178	Employment under Shops and Commercial Establishments Act.
23.8. रोजगार हमी योजने खाली घेण्यात आलेली प्रकारानुसार कामे व यावरील खर्च	179	Categorywise number of works and expenditure incurred thereon under the Employment Guarantee Scheme
24. छापखाने व प्रकाशने		Presses and Publications
24.1. छापखाने, वर्तमानपत्रे, पुस्तके आणि नियतकालिके	180	Printing presses, newspapers, books and periodicals
25. वार्षिक योजना		Annual Plans
25.1. महाराष्ट्राची नववी पंचवार्षिक योजना - वर्षानिहाय व उप क्षेत्र निहाय सुधारित नियतव्यय आणि खर्च	182	Ninth Five-Year Plan of Maharashtra Yearwise and sub-sectionwise outlay and expenditure
26. राज्य वित्त		State Finance
26.1. राज्याची महसुली जमा	184	Revenue receipts of the State
26.2. महसुली लेखावरील खर्च	189	Expenditure on revenue account
26.3. राज्याच्या अर्थसंकल्पाचे पृथःकरण	200	Analysis of State Government Budget

विषय	पृष्ठ Page	Subject
27. राज्य उत्पन्न		State Income
27.1. चालू आणि स्थिर किंमतीनुसार राज्य उत्पन्न	202	State income at current and constant prices
28. संकीर्ण		Miscellaneous
28.1. नियंत्रित बाजारपेठा	204	Regulated markets
28.2. महाराष्ट्रातील विम्याची माहिती	208	Insurance in Maharashtra
28.3. पर्यटन विभागाने मान्यता दिलेल्या हॉटेलांची संख्या	209	Number of hotels approved by the Tourism Department
28.4. हवाईमार्ग मुंबईस उतरणारे परदेशी पर्यटक	210	Foreign tourists disembarking at Mumbai by air
28.5. कच्च्या (क्रूड) तेलाचे उत्पादन	211	Production of crude oil
28.6. नैसर्गिक वायूचे साठे, एकूण उत्पादन व वापर	212	Reserves, gross production and utilisation of natural gas
28.7. द्रवीकृत पेट्रोलियम वायूचे घरगुती ग्राहक	213	LPG domestic customers
29. निवडक निर्देशांकांचा कल		Trends in selected indicators
29.1. शेती	214	Agriculture
29.2. पशुधन व कुक्कुट	215	Livestock and poultry
29.3. उद्योग आणि खानकाम	220	Industry and mining
29.4. वीज	220	Electricity
29.5. सहकार	222	Co-operation
29.6. परिवहन आणि दळणव्यवस्था	224	Transport and communications
29.7. शिक्षण	224	Education
29.8. अखिल भारतीय घाऊक किमतीचे निर्देशांक (नवीन मालिका)	226	All India wholesale price index numbers (New Series)
29.9. कामगारांकरिता ग्राहक किमतीचे निर्देशांक (नवीन मालिका)	228	Consumer price index numbers for working class (New Series)
29.10. राज्य उत्पन्न ((सुधारित मालिका))	230	State Income (Revised Series)